

UČITELJSKI TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsakega meseca, ter stoji za vse leto 3 gold., a za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise vzprejema uredništvo, naročnino in oznanila pa Milic-eva tiskarna v Ljubljani.

Štev. 4.

V Ljubljani, 15. februarja 1886. l.

XXVI. leto.

Svojsva dobrega učitelja.

Naloga ljudskega učitelja je, otroke poučevati v dobi, ko njih nagib posnemanja prevladuje nad drugimi težnjami. Otročja notranjost je še nestanovitna, manjka jej podpore treznega razmišljanja. V tej dobi razvijanja je otrok vzprejemljiv tako za dobro kot za slabo, in ravno vsled tega nastane dolžnost vzgojitelju, otroku postavljati pred dušno zrcalo le takove oblike, katere blažilno uplivajo na njegovo srce. Kolikor more šola na sploh v tej zadevi storiti, tega gotovo ne zamudi; vsi predmeti ljudske šole so v tem obziru več ali manj obrazovalni.

Navadno pa podpirajo živo besedo učiteljevo tudi vnanje nebstvene oblike, katere so same na sebi nepomenljive, a v zvezi z drugimi vplivi mogočno dejstevujejo na splošni razvoj otročji nravi. In ker se v dobi, ko pohaja otrok v šolo, ravno nagib posnemanja najbolje pojavlja, zato treba, da učitelj tudi na svoje vnanje vedênje pazi z vso strogostjo ter da spravi isto v lepo soglasje sè svojimi nauki.

Občno je znano, kako radi posnemajo otroci učiteljevo kretanje telesa in spreminjanje obraza, seosebno pa njegovo izgovarjanje in njegov rokopis; sploh vplivajo posebnosti in navade učiteljeve v veliki meri na učence. Kjer je vedênje učiteljevo vzorno, ondu se je za pravilno razvijanje otroške duše že največ storilo. A napak učiteljevih otroci ne posnemajo le iz zgolj nagiba, teh se poprimejo tudi iz prepričanja, da to, kar dela učitelj, ne more biti povsem nedovoljeno, kajti on bode pač najbolje vedel, kaj je pravo in kaj nepravo. Zato treba učitelju vse svoje ravnanje in ponašanje tako uravnati, da se predstavlja otročjim očém le v najpopolnejši obliki, katera je vsekdar vredna, da jo otroci posnemajo. Beseda sama na sebi še ne storí pouka zanimivega in prikupljivega, tudi vnanjščina sama ni sposobna, blagođejno vplivati na otroško srce; tù treba najboljša svojsva učiteljeva združiti v harmonično celoto, ter v najpopolnejši obliki podajati otrokom nravsvene in umstvene pobude.

Mnogo lastnosti je, katere zahteva pravo učiteljevo delovanje. A tem nedoumljivejša je lehkomišljenost, s katero marsikdo poučuje, ne da bi se učil iz knjig in iz življenja, brez premišljevanja, brez načrta, kot da bi bil učitelj jedini človek pod solncem, kateremu pride potrebno znanje in prava oblika sama v glavo. A nihče na svetu nima toliko vzrokov, samega sebe poboljševati, svoje znanje in svojo spretnost pomnoževati, nego ljudski učitelj. Zato bodi dovoljeno, navesti nekaj svojstev dobrega učitelja.

1. Glavno svojsstvo dobrega učitelja je osobni dar, s katerim izpodbujajo otroke za lepo in dobro. Mnogo je ljudi, ki kažejo že v svojem pogledu nekak ogenj, nekako gorečnost življenja, katera užiga v drugih zopet gorečnost. Jasno in prodirljivo naj

toorej učitelj upira svoj pogled v otroka; njegov pogled vzbudi v otroku pozornost, in učitelj in učenec se spojita v tesno zvezo dajanja in vzprejemanja. Še važnejši je način govorjenja; pri tem izdà največ moški krotki izraz. Že v naglasu je nekaj, kar učenca presune ter mu navdihne zaupanje in veselje do učenja. Obraz učiteljev naj vedno kaže blago resnobo. Tudi kretanje telesa ni brez pomena; že s prostim gibanjem moremo otroku marsikaj razložiti ter ga na marsikaj opozoriti. Ta dar pobude sicer ni vsakemu dan, a je izmej najdražjih; zato se mora vsak učitelj potruditi, da si ga saj v neki meri prisvoji.

2. Nič manj važen ni dar psihologijskega izsledovanja. Notranje stanje človeka more se večkrat izpoznati že iz kretanja telesa in spreminjanja obraza, iz držanja in govorjenja; na ta način pridobi se dar opazovanja, ki prodira v notranjost ter izpoznava vladajoče moralne in umstvene darovitosti in sklonosti. Za učitelja ima to svojstvo tem večjo veljavo, ker more itak ves svoj pouk prilagoditi otroškim možnostim in lastnostim; teh pa ne more izpoznati brez natančnega psihologijskega premostrvanja otroške duše. Individualnosti pa ne izpoznamo na prvi hip, v to treba dolgotrajnega opazovanja duševnega življenja v otrocih, kar se doseže le z natančno seznanitvijo psihologijskih zakonov. V tem obziru je dandanes učitelju delo dokaj olajšano, ker ima precej knjig na razpolago, v katerih se more poučiti o delovanji človeške duše. Samo, da bi si jih učitelji v resnici okoristili!

3. Učitelju mora biti móči, neugodna razpoloženja duše pravočasno obvladati in ukrotiti. Včasih se nahaja učitelj v takem dušnem stanji, da mu pouk in vzgoja nikakor ne vspeva, ali da je celó škodljiv. Tako dušno stanje provzročuje strah, lenoba, jeza, sovraštvo, zavist i. t. d. A če le kdo, znati mora učitelj z vstopom v šolo tako slabo voljo zakriti ter si dati tako mirnost in držanje, ki je primerno učenju. A ne samo neprijetnih utisov, tudi prijetnih vzklopov se je mej poukom ogibati. Nikdar ne sme učitelj sam sebi dopustiti, da bi se njegova veselost izpremenila v šaljivost. Obeh skrajnosti se je varovati.

4. Odkritosrčnost učiteljeva prepriča takoj vsakega učenca o njegovi dobroželjnosti. Otroci se poprimejo s tem večjim veseljem naukov učiteljevih, čim bolj izpoznavajo, da se trudi učitelj le zaradi njih.

5. Njegov nagib za živo in pravilno delovanje ne sme nikdar ponehati ali se umanjšati, kajti, kako bi mogel potem od otrok zahtevati vztrajnosti in rednosti, ako je pa sam ne kaže?

6. Vesela sovdeležba pri otročjem veselji in stvarjanji; s to se doseže ona pobožna prostodušnost, ki storí, da najde učitelj svoje blaženstvo v krogu učencev ter to blaženstvo tudi v otrocih budí in povečuje.

7. Čistost in razločnost v ustnem izrazu ne sme se pogrešati pri nobenem učitelji. Ako tudi si je pridobil učitelj manjšo mero vednosti, a se iste jasno zaveda ter jo jasno in določno poučuje, dosegel bode vsekako že s takim poukom mnogo vspeha. Mnogo se je že pridobilo, ako se v učenci vzbudí teženje po jasnosti in razločnosti v izrazu samo z vzgledom učiteljevim. Na ta način reši se učitelj dosti truda in napora. Za ljudsko šolo je poleg potrebnega znanja in potrebne ročnosti želeti v prvi vrsti jasnosti, določnosti in razločnosti v vedi in v uku. Le ono, kar nam je postalo povsem jasno in določno, moremo prikupljivo in tako priobčevati, da nas bodo drugi takoj in popolnem razumeli.

8. Vedno živi nagib k samosvoji izobrazbi, veselje do znanosti, umetnosti in prirode so mogočni pogoji prave učiteljeve vrednosti. Brez tega nagiba postanemo slični dninarjem, ki opravljajo svoja dela mehanično in brez pravega notranjega prepričanja.

9. Prepričanje, da je ljudska šola bistven pogoj za povzdigo človeštva. To bi moralo biti geslo vsemu naprednemu učiteljstvu. S tem prepričanjem rastla bode tudi vnetost za svoj stan, vpliv in veljava učiteljstva se bode povzdignila, s tem pa tudi omika človeštva.

10. Nravstvena jakost, s katero se more zmagonosno premagati poželenje po uživanji čutnosti, z jedno besedo, krepostnost.

11. Osobno dostojnost, katera odvrta vsako npravstveno nizkost in podlost s plemenitim ponosom ter si pridobiva veljavo, spoštovanje in zaupanje.

12. Zaupljivost mej tovariši, mejsebojno izpoznavanje in varovanje stanovske časti vnanjemu svetu nasproti.

Fr. Gabršek.

Prvo berilo in slovnica za slovenske ljudske šole.

Sestavila A. Razinger in A. Žumer, ljudska učitelja. — Natisnila in založila „Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg“. — V Ljubljani 1885, v 8ki, 96 strani. — Cena vezani knjigi 24 kr.

(Konec.)

Tiskovnih napak je malo. Takim prištevam: česenj (česen), plame (plamen), leskače (leskeče), rezgače (rezgeče) in morda še kak.

Mnogo jih je pa zoper besedni red, katerih napak vse mrgoli posebno po naših časnikih, takó da človeka práv po ušesih reže, če ima le še kaj jezikovega čuta. Naj pri tej priliki navedem óna zlata pravila, katera nam je gospod Cigale podal za besedni red leta 1875., v 5. in 6. listu „Novic“¹⁾ pravila, za katera se žal živ krst ne zmeni dan danes.

Ta pravila so: „Z okrajšanimi besedicami (breznaglasnicami)²⁾: sem, si, je itd., me, mi, te, ti itd., in takó tudi: bi, ne začénja se stavek, niti se za apozícijo ali za vmesnim stavkom nadaljuje z njimi“.

2. „Oziravni zaimek mora priti neposredstveno za tistim samostavnikom, na kateri se nanaša ali ozira“.

3. „V vseh stranskih stavkih, ki se začénjajo s: kar, kdor, kateri, ako, če, čim, da, dokler, kadar, kakor, kder, ko, koder, ali s katerim koli drugim veznikom, morajo te besedice stati precej za zaimkom ali veznikom in **pred** poglobitnim glagolom, **ne za njim**“.

In tem pravilom, kakor tudi (gledé besednega redú) nepokvarjenemu govoru našega národa ne odgovarja pisava v „Berilu“, v katerem se tedàj ne bere práv takó „po domače“, kakor hoče rêči gospod ocenjevatelj v „Ljub. Zvonu“. Domače ni pisan užé zadnji stavek v predgovoru: Mnogo nalog učitelj tudi po svoji potrebi more izpustiti ali druge pridejati. (Mnogo nalog more učitelj po svoji potrebi tudi izpustiti ali druge pridejati.) Slab besedni red je dalje v stavkih: Skalarjev mali Marko in Tinče dobila sta (sta dobila); Mladiči postajali so (so postajali); O hladnih pomladanskih nočeh boji se vrtnar (se boji); V jami naredim si (si naredim); Za rana zbrali so se (so se zbrali); Po senčnatem pobočji bil je (je bil); V dolinah zbirajo se (se zbirajo) itd.

Osebka, najvažnejšega dela stavkovega, pač ne gre staviti na konec, kakor v stavku: Če greš na plan, priletí in te s svojim kremplji odnese orel (....., orel priletí in te odnese s svojimi kremplji).

Dopolniki se devajo za tisto besedo, kateri so dodani v dopolnjevanje. Ni práv tedàj pisati: S kljunom hrano pobirajo (S kljunom pobirajo hrano); Kje pa mati platno

¹⁾ In potém še ponovil leta 1882., v 21. listu istega časopisa.

²⁾ Primerjaj Janežičevo slovnico str. 239. in 240., §. 440!

Ocenjevatelj.

Ocenj.

dobé (Kje pa mati dobé platno?); Vsak dan si okó in ves obraz umivamo (Vsak dan si umivamo okó in ves obraz); s katerima zemljo reže in preobrača (....., s katerima reže in preobrača zemljo) itd.

Slovenec se — kolikor mogoče — ogiblje stavljenja glagola konec stavka. Ni tedaj dobro pisati: Ako bi bil prijazne besede v gozd klical, prijazne besede bi bil tudi iz gozda slišal (Ako bi bil klical prijazne besede v gozd, slišal bi bil tudi prijazne besede iz gozda); , ker si se ves pregret naglo mrzle vode napil (....., ker si se ves pregret naglo napil mrzle vode); , da po zimi gorka in po letu hladna ostane (....., da ostane po zimi gorka in po letu hladna) itd.

Splóh sem pa opazil, da stavita gospoda sestavitelja večkrat prej pojasnila nego besede, kojim služé pojasnila v dopolnjevanje, vsled česar se drugače izrazita nego mislita. Takó sta menda hotela rêči v stavku „Mati z bojéčim glasom zakliče“, da je materin klic bojéč, ne pa mati sama. Kakor pa stoji stavek v „Berilu“, dá se razumeti, kot bi imela gospoda sestavitelja v mislih več mater, eno z bojéčim glasom, drugo morebiti sè srčnim glasom, zopet drugo s kakim drugačnim glasom itd., ter bi óna z bojéčim glasom zaklicala. Tega pa — menim — gospoda sestavitelja nista mislila, zato bi se stavek imel glasiti: Mati zakliče z bojéčim glasom.

Obžalujem, da rabita gospoda tovariša v svojej knjigi gorenjski naglas, ali bolje priglas, zanemarjaje naglas, n. pr. suknò, župàn, žrebè, cvetè, drvà, stržèk, temè itd. To je pač dovoljeno v časi pesniku, ne pa prozaiku. S tem se knjiga prikupi gorenjski mladini, a zunaj Gorenjskega se takó hitro ne udomačí; kajti prav ta priglas je Notranjcu, Primorcu in Štajercu neznan. Gospoda morata biti gotovo Gorenjca. Bolje bi bilo, da bi si bila izbrala notranjsko narečje, ki je vender znano kot naj boljše, kar bi pa tudi ne bilo na mestu v knjigi, ki je namenjena za cel jezikov obseg. Splóh pa je raba naglaskov za nejezikoslovca jako kočljiva stvar, in jaz mislim, da je za ljudskošolsko knjigo naj bolje, da se kolikor mogoče ogiblje naglaskov, dokler nam naši jezikoslovci ne podajo v tem obziru določnih pravil. Čestita gospoda pater St. Škrabec in prof. Mat. Valjavec sta nam užé objavila nekatere razprave o slov. naglasu, prvi na platnicah „Cvetja z vrtov sv. Frančiška“, drugi v „Radu jugoslovanske akademije“, a to je še le pričetek. Zato je pa za nas nejezikoslovce naj varnejše, da rabimo naglaske tam, kder nas občna raba k temu opravičuje, kakor pri deležnikih sedanjikovih, krajšej obliki 3. osebe množinske itd.; dalje pri takih besedah, katerih pomen se práv po naglasu razločuje, n. pr. célo (pridevnik) in celó (prislov); svét (die Welt), svét (heilig) in svét (der Rath); bôdem (bosti) in bódem (biti); jé (jesti) in je (biti) itd.

Ako bi bila tedaj gospoda sestavitelja previdnejše postopala pri rabi naglaskov, ne bila bi pisala sedáj namestu sedàj (ljudstvo govóri zdej), dalje na strani 4. živòt, na strani 5. pa živót (kar je morda tudi tiskovni pregrešek), ognila bi se bila tudi na naslovnih listih čudnemu naglaševanju besede sèstavila, česar jaz prav ne razumem.

II. Slovnica.

Slovnica obseza slovniško učno snov, kolikor je predpisujó kranjski učni načrti za II. oziroma III. šolsko leto. Naši primorski učni načrti zahtevajo tudi „izpeljevanje besed in v izpeljanih ločevati debła“, na kar se knjiga ne ozira.

Slovnica začénja z golim stavkom, govóri o razdeljevanji stavkov v besede, zloge in glasnike, ponavlja in dopolnjeva, kar so otroci užé v I. šolskem letu slišali pri ustnih predvajah k pouku v pisanji in branji; nadaljuje o dolgih in kratkih samoglasnikih — o naglasu, o delitvi besed; prestopi potem k oblikoslovji, razlagaje najvažnejše

govorne razpole: samostavnik, pridevnik, osebni zaimsek in glagol, in sklene z bitstvenima deloma stavkovima — z osebkom in dopovedkom.

Učna pot odgovarja torej popolnoma bitstvu slovnškega pouka v ljudskejši šoli. Obravnava učne snovi je po vsem praktična. Vsaka vaja se začinja s primernimi vzglednimi stavki, na katerih se slovnško pravilo razvije. Potém sledí pravilo samo, nastalo po izločevanju in strinjanju enakosti, za tem se še vrsté mnogoštevilne naloge v vajo in utrditev.

Večina nalog — vseh je 170 — nanaša se na berilo, ki je po tem takem sredotočje slovnškega pouka. S tem se prihrani učitelju trud, da mu ni treba iskati beril, ki imajo za pojasnjevanje in vajo posebnega slovnškega pravila potrebnih jezikovih oblik. Nekatero nalogo služé v ponovitev prejšnjih. Vse se pa dajo izdelovati pismeno in ustno, ter so torej uporabljive pri posrednjem in neposrednjem pouku.

Naloga 7. (b), 57., 64., 66., 68., 72., 77. in 142. ne ugajajo, ker predočujó otrokom nepravilno pisane besede, kar se ne da odobriti z metodičnega stališča.¹⁾

Na strani 80., v 6. vaji se pravilo glasi: Kadar sledí soglasniku **r** drug soglasnik, takrat ima **r** veljavo samoglasnikovo. To pravilo ni popolno, ker tudi v besedah tarča, izvirnost, borba, murva itd. stoji za **r**-om soglasnik in vender nihče ne piše ali govori: trča, izvrnost, brba, mrva itd. Gospoda pisatelja sta namreč pozabila dostaviti, da je to le takrat mogoče, ako stoji pred **r**-om polglasni **è**.

V istem smislu naj se popravi tudi 15. naloga na istej strani!

V slovenščini se soglasnika **st** delita, tedaj nista enake moči kot **lj** in **nj**. Prva soglasnika (**st**) bi se morala torej izpustiti za pravilom v 8. vaji.

Pravilo na 88. strani, v 16. vaji je tudi pomanjkljivo; glasi se: Beseda, ki pové, kaj kdo dela, je glagol. Z vprašavnim zaimkom kdo? vprašamo le po osebah. Lehko pa je v stavku osebek tudi kako rečno ime, n. pr. Voda teče. Ali se pa more tudi tu vprašati: kedo teče? — Pravilo se mora torej glasiti: Glagol je beseda, ki pové, kaj oseba ali reč dela.

Glagol risati (str. 91., vaja 20.) spregata gospoda pisatelja pogrešno po 1. razredu V. vrste. Ta glagol se sprega le po 2. razredu V. vrste, torej: rišem, rišeš, riše, riševa, rišemo.²⁾

Pri spregi pomožnega glagola biti rabita gospoda pisatelja za prihodnji čas le daljšo obliko: bodem, bodeš, bode itd. Ta oblika ima na vsak način prednost pred krajšo: bom, boš, bo, ker se lepše glasi in se tudi vjema sè staroslovenščino in drugimi slovanskimi jezici. Dobro bi bila gospoda pisatelja storila, da bi bila popolnoma opustila krajšo obliko tudi v „Berilu“.

Naloga 154., str. 95. mi je nerazumljiva.

Slednjič še besedico o vezanji knjig. Ko je izšel „Abecednik“ gospodov sestaviteljev, vpeljal se je namestu Miklošič-eve „Začetnice“ takój prihodnje leto v I. razred šole, na kateri jaz delujem. A užé za sledeče leto je predlagal gospod tovariš, ki je slučajno še eno leto ostal v I. razredu, zopetno vpeljavo Miklošič-eve „Začetnice“, rekóč, da je imel minolo leto dovól sitnosti sè slabo vezanim „Abecednikom“, iz kojega so otrokom kar celi listi izpadali užé po prvih tednih, ter da mu je ljubša trdno vezana knjiga, če tudi manjše notranje veljave. Faktum je, da nam dohajajo iz dunajske c. kr. zaloge šolskih bukev mnogo trdnejše vezane knjige nego iz Ljubljane.

¹⁾ Kehr pravi: Die Methode das Richtige durch's Falsche zu lehren, ist eine Unmethode. Das Kind wird dadurch verwirrt, weil sich das falsche Bild ebenso bald und sicher dem Geiste einprägt, wie das richtige.

²⁾ Primerjaj Levstikovo slovnico §. 69., str. 85.!

Vzlic vsem tu naštetim pomanjkljivostim, moramo biti te nove šolske knjige veseli, ž njo smo pridobili lep priraščaj v naše ljudskošolske literaturi. In trdno sem prepričan, da spopolnita gospoda tovariša svoje delo v vsakem obziru užé v prihodnej izdaji držé se modrega izreka: Več očí več vidi.

Na Goriškem, konec decembra 1885. l.

Iv. M—a.

Knjiga Slovénka

v XIX. veku.

28) Slovenski Cerkvni Časopis — Zgodnja Danica. Theologische Zeitschrift. Zeit und Ewigkeit. — Slomšek sam je vže nameraval v škofiji svoji vstanoviti kak cerkven časnik; kar se sredi l. 1848 zgodí to v središču Slovenije — v Ljubljani. Marljivo je vanje dopisoval — „Ljubomir“ ali pa nemški „Der Aufmerksame“ na pr. l. 1848 v Cerk. Čas.: Keršanski nauk od nekeršanskih bukov (št. 3—6). Milo potožilo. Novi časi novi grehi. — L. 1849 v Zg. Dan. Lepo petje, lepo serce. Povaba Slovincov v družbo sv. križa (l. 11). — V Theol. Zeitschrift l. 1848: Die Nationalität. Ein Wahrzeichen unserer Zeit (Ljubomir). Noch ein Wort gegen die Bestürmer des Coelibates. Ein trauriger Spiegel für unsere Zeit. Eröffnungs-Rede zur Schullehrer-Conferenz am 23. Nov. zu St. Andreae im Lavantthale (Nr. 23 S. 180—183). Der gute Hirt zur Zeit der Gefahr. Die beiden Gesetztafeln: I. Alle Gewalt kommt von Gott. II. Alle Gewalt geht vom Volke aus (Vid. Kmet. in rokod. Novice t. VI. l. 46. Načert podstavnih pravic §. 3). — L. 1849: Trostwerte am Grabe des Priesters Jos. Tauschel. Was hat ein Seelsorger in unsern Tagen besonders in der Schule zu thun (Nr. 15. 16). Über die Aufgabe der Seelsorger in unserer Zeit (Nr. 43. — Nr. 11) itd. — Zeit u. Ewigkeit l. 1849: Der Kaiser Napoleon als Katechismuslehrer (Der Aufmerksame).

Razun tega se nahajajo njegovi tedanji pastirski listi v časniku nemškem, slovenski pa v Zg. Danici, v katero je še posebej pisal na pr. l. 1850: Sedem naglavnih grehov naših šol (l. 17—20). Odgovor od Labude na dopis od Savine (o Cerkvni Pesmarici . . l. 46). L. 1851: Žganjopija pot v nesrečo. L. 1855: Razglasilo neomadežaniga spočetja presvete Marije Device v Lavantinski škofii (l. 13. 14). Družba sv. destinstva Jezusoviga (l. 19) itd. — L. 1851 je naznanil bratovščino ss. Cirila in Metoda, in l. 1852 poterjeno iz Rima razglasil, potem pa vsako leto do 1862 po Danici priobčeval o njej pristrčno poročilo, kteremu so bili naslovi: „Odperto pismo, Opomemba, Obletnica, Milo pozdravilo, Prijazno pismo, Letno pozdravilo, Obletni spomin“ — bratam in sestram molitevne (pobožne) družbe (družbanam) sv. Cirila in Metoda itd. Na primer bodi iz njenega razglašenja l. 1852 tole:

. . . „Kar je storil napuhnjeni Arij Cerkvi Božji v četertim stoletji, to je ponovil ošabni Foci v devetim, to je dokončal časti lakomni, zviti Mihael Cerulari v enajstim stoletji . . . To žalostno cerkveno razdertje pa ni nobenimu ljudstvu v Evropi tako globokih ran vsekalo, kakor Slovenam, ki so bili v 9. stoletji po apostolskih bratih ss. Cirilu in Metodu za keršanstvo pridobljeni in s sveto rimsko katoliško Cerkevjo sklenjeni; z nesrečnim cerkvenim ločenjem 11. stoletja pa razderti, de se zdaj 22,349.000 katoličanov, 54,011.000 ločencov (razkolnikov), 1,531.000 protestantov (luteranov) in kakih 800.000 mohametanov šteje. V brezno cerkveniga razdertja se je pogreznila Slovenam lepa zvezda keršanske obdélanosti (izobrazje), ktera jim je bila v 9. stoletji z vvodam

občinske po keršanstvu posvečene pisavne besede v toliki svetlobi izšla; v to silno globočino se je vderla Slovénam zarja občinskiga slovstva. Narodovo serce, njegova vera mu je bila razcepljena, z vsakim stoletjem je prepad med obema ločinama veči bil, vse zedinovanje je bilo, malo da ne, brez vspeha. Kristus še dandanašnji kaže oblačilo svoje svete Cerkve, bolj ko kdej popred, raztergano, zlasti med obilnimi kolenji sicer také pohlevnih, obilno obdarovanih Slavskih rodov, ki so si tako blizo — in vender tako deleč med seboj (Dan. str. 115)“.

Ta cerkvena rana nesrečnega razkolništva je Slomšeka tolikanj bolela, da je v njeno odpravo molil, pisal, daroval itd. — Kdo bi dvomil, da bi zedinjenje Slovanov v veri tudi mnogo pospešilo vzajemnost, zločnost in povzdigo slovanskega slovstva (Bes. Kosar. 23)? — Zgodovinske pomembe so njegovi pastirski listi o selitvi v Maribor l. 1859: Vsim vernim Koroško-Lavantinske škofije, posebej duhovstvu; prvi pozdrav združenim Lavantinskim škofijanam v Mariboru itd. v Zg. Danici, ktera mu je bila mej vsemi slovenskimi listi najbolj ljuba in draga. Pogosto je z veliko pohvalo govoril od nje, ker se tako hrabro poganja za narodnost, pa še hrabrejše za keršansko vero in pobožnost. Ganljivo pa je bilo, ko je pri poslednjih duhovnih vajah na Slatini Slomšek malo dni pred smertjo rekel, da želi, naj bi bila v vsaki fari njegove škofije vsaj ena „Danica“, in ako nihče ne premore je naročiti, naj se naroči na stroške njegove (Kosar. str. 21. 22). — Po vsej pravici piše torej Danica o njegovi smerti v žalostnici (l. 1862 št. 28): „Cerkev je zgubila pregorečiga aposteljna, Avstrija naj zvestejšiga državljana, Slovenija svetlo luč, ovčice Lavantinske praviga očeta in v resnici zvestiga pastirja, Zgodnja Danica naj blagšiga podpornika“ itd.

29) Apostolska Hrana bogoljubnim dušam dana po branji apostolskih listov ino drugih bukuv svetiga pisma za nedele ino svetke cerkveniga leta. I. Del. Od perve adventne do šeste nedele po veliki noči. Pisal Anton Slomšek, nekadjni nadfajmošter u Vozenici. V Celovci 1849. 8. str. 240. — II. Del. 1850. str. 158. Od binkoštné nedele do posledne po binkoštih. — III. Del. 1850. str. 76. Za svetke. — Po nemškem predgovoru: „Ein Wort über die Bearbeitung und den Gebrauch vorliegender homiletischer Predigten“ piše v slovenskem dne 8. brezna 1848: Bog daj srečo! Preljubi verni Slovenci! — Človek ne živi samiga kruha, ampak vsake besede, ki iz božih ust pride, pravi naš ljubi Jezus. Ino kakor skerbna mati vsakmu kos kruha odloči za vsak dan, tako tudi naša sveta mati katolška cerkev odloči svojim vernim za vsako nedelo ino svetek (zapovedan praznik) dva kosa besede božje dušam v hrano: en kos iz svetiga evangelja, drugi kos iz listov, ktire so apostoli kristjanam pisali, alj pa iz drugih bukuv svetiga pisma, kakor jih per službi božji slišmo brati (I—VIII) . . . Položil sim tudi jaz dušne hrane za vse nedele ino praznike svete na mizo naše katolške cerkve, spisal za eno leto po berilah svetiga evangelja Evangelško Hrano, za drugo leto po berilah iz apostolskiga djanja, iz listov apostelnov in drugih bukuv Apostolsko Hrano potrebnih naukov, ter sim ljubim Slovincam prav po domače željel postreči. Ne za hvalo, ne za grajo, ampak k veči božji časti ino dušam v izveličanje naj bo moja slaba postrežba (str. 76) . . . Voj, preljubi moji Slovenci! sveta vera tud po naših krajih vmira; varjte ino ohranite njo, de vam vmerla ne bo. Ob sveto vero biti, ino pa luč v sredi temne noči vgasniti; kamo se boš popotnik podal (str. VI)!

30) Bog čuje nad pravičnimi. Poleg Nemškega od Kr. Šmida. V Celovci 1849 (Knj. I. Lend. str. 239).

31) Mali Blaže v prvi šoli, kako se hitro brati uči. V Ljubljani 1849. Eger. — „To knjižico je po naročilu visoko častitiga Lavantinskiga knezo-škofa zložil pridni šolski učenik v Celji, gosp. Krajnc. Te bukvice, skozi in skozi za perve

male šole po vsim Slovenskim pripravne, naj bi se že prihodnje leto povsod v začetno šolo vpeljale (Novic. 1849 str. 167. Zbr. Sp. I. str. 243)⁴.

32) Nemška slovnica za slovenske šole. Na Dunaju 1852. 8. 123 (Zbr. Sp. 248).

33) Abecednik za slovenske šole. Na Dunaju l. 1853.—1862. 8. 86. (Knj. I. 243—4).

34) Malo Berilo za prvošolce. Na Dunaju 1853.—1854. 8. 160 (Knj. I. 244—5).

35) Veliko Berilo in Pogovorilo za vajo učencev drugega odreda. V Beču 1855. 8. 267. I. Spoznava sveta. II. Spoznava prirode. III. Naravoslovje. IV. Spoznava svetlega neba. V. Spoznava človeškega društva (Knj. I. 245—6).

36) Ponovilo potrebnih naukov za nedelske šole na kmetih. V Beču 1854. 8. I—IV. str. 742. Obseg: I. Dogodivščina sv. vere. Sp. Fr. Kosar. — II. Navod pobožnega življenja in lepega zadržanja. Felician Globočnik. — III. Spisovanje listov. M. Majar. — IV. Številoslovje. — V. Vodba modrega kmetovanja. Peter Musi. — VI. Vinorejec. Anton Koderman. — VII. Zemljopis. J. Drobnič. — VIII. Ljubezen do domovine (Knj. I. 246—8. — Zbr. Sp. IV. str. 183—196 itd.). — Ponovilo najpotrebnejših naukov za nedeljske šole na kmetih. II. nat. Dunaj 1863. 1864 (cf. A. Lesar).

37—40) Mali Katekizem za prvošolce . . — Abecednik . . Malo Berilo . . Veliko Berilo za slovensko-nemške šole itd. itd. (Knj. I. str. 248—9). — O katekizmu naj se primeri v Drobt. 1848: Sedem šol keršanskiga nauka za otroke (str. 15—53). — Potem: Mali katekizem za prvošolce na Dunaji 1850. — Keršanski katoliški nauk okrajšan, ki je bil na stroške c. k. založbe šolskih knjig izdan ter se še zdaj rabi v ljudskih šolah škofije Labudske. Pridjan je kratek pregled „Dogodivščine sv. vere Jezusove“. L. 1850—1 (Vid. J. Rozman . . sp. J. Skuhala 1874 str. 16. 21).

41) Šola vesela lepega petja za pridno šolsko mladino. Celovec 1853. 8. I—VII. 55. Napevi 1—21. Zal. društvo sv. Mohora; na prodaj J. Leon (Vid. Nagovor Knj. I. str. V. VI).

42) Veliko Berilo za slovensko-nemške šole drugega odreda. V Beču 1855. 8. 437. — Kazalo: I. Spoznava zemlje. II. Spoznava prirode. III. Naravoslovje. IV. Spoznava svetlega neba. V. Spoznava človeškega društva. — Vaja slovensko prav spisovati. — K prvi vaji v sestavi posameznih izrek pomni znameniti pristavek: »Vaja prav izrekovati in govoriti naj vaji spisovati roko podaje. Kakor hitro otrok male pismenke gladko zapiše, naj poskuša po malem zapisavati, kar izgovori. Kar je zapisati, to se ima poprej dopovedati, in zapisano od kraja ne preojstro popravljati; kar je preojstro, se rado kerha, gladko ne reže, in se po tem težko izbrusi. Vaja slovenska je od nemške različna. Naj se nemške pravila poslovenjajo, slovenski izgledi pa tudi po nemško izdelavajo. Kar v ednem jeziku sploh v spisovanju velja, tudi v drugem večidel potegne; ako ne, naj se učencem razgovéti. Pridna vaja več velja, kot vse pravila«.

„Neizmerne zasluge pridobil si je Slomšek za povzdigo, da! lahko rečemo: za prerojenje slovenskega šolstva, čegar stanje je bilo pred letom 1850 po nesrečnem nemčevanji poprejšnje dobe nepopisljivo žalostno. Primeri, kar se bere o tem v Drobt. l. 1863 str. 192—196 in v Kosarjevem A. M. Sl. str. 249—253. Četiri leta sta si o teh šolskih razmerah dopisovala grof Leo Thun, tadanji minister uka in naš Slomšek . . . „Iz teh listov zvemo, da so škof osnovo vsih šolskih knjig napravili, sami več knjig spisali, druge pa naj izvrstnejšim učiteljem spisati naročili; da so zopet vse spise sami pregledali in popravili. — Tako so bile po versti vse šolske knjige pod njih vodstvom izdelane in od vlade poterjene. Izdelali so pa dvojno versto šolskih knjig: eno za celo slovenske šole, drugo pa za slovensko-nemške šole na takih krajih, kjer je

znanje nemškega jezika otrokom zares koristno ali celo potrebno (Kosar v Drobtt.)“ — Kar zadeva red, naslov, leto, v katerem so si knjige nasledvale, naj bi sčasoma določili šolski možje . . In einem Ministerial-Rescripte heisst es: man schätze sich glücklich, in seiner Person einen Mann gefunden zu haben, welcher Beruf, Autorität, Wissenschaft und Erfahrung auf eine solche Weise vereinigt, dass das Unternehmen, um welches es sich zum Besten der Schulkinder handelt, dadurch einem guten Erfolge mit Sicherheit zugeführt wird (Kosar A. M. Sl. str. 252). — Da bi učitelji umeli te knjige prav in dobro rabiti, je spisal Slomšek posebno podučenje po geslu: Pred, ko govoriš, se uči (Eccli. 18, 19) ter ga priobčil v Drobttinica h l. 1861 str. 275—288: „Kratko vodilo za malo in veliko ‚Berilo‘. Blagim učiteljem dober svèt“ — tako po domače, da naj se vsaj nekoliko pokaže na pr.:

„Deveto leto že novi Abecednik, malo in veliko Berilo, pa Ponovilo za šole na kmetih imamo, samo slovenske, pa tudi slovensko-nemške knige, kakoršnjih šola potrebuje. Veliko jih čujemo hvaliti, pa še veliko več grajati, rekoč: da ni neumnejših šolskih knižur, kakti so nove berila. Vsak jih sodi po svojem kopiti, kar enemu dopada, to drugemu merzi; nam se pa zdí, da večidel obsojevavcev le po škorji sodi, in šolskih knjig le malo ali pa celó ne pozná. Potreba je zatorej, da jih kratko pretre-
semo in pa jih rabo nekoliko pokažemo; kajti nas skušnja uči, da izmed desetero učiteljev jih devet s šolskim berilom prav ne ravná, zato pa tudi slabo opravlja. Godí se jim, kakor vojakom, ki svoje puške dolžijo, ako dobro ne strelijo; pa puška je nedolžna, če vojak streljati prav ne zná. Dober svèt je zlata vreden, ako ga zvesto poslušá, pa tudi modro poskušá. — Namen šolskih Beril . . . — Poraba . . Ima li orglar še tako dobre orgle, ako dobro orglati ne zna, mu bojo slabo pele; so li pa orgle srednje vrednosti, bojo dobro živžgale, če le dobremu organistu v roke pridejo. Ravno taka se šolskim knjigam godí . . — So neumni starši, ki svojo deco zato v šolo dajajo da bi se neumšine naučili, ter mislijo, da je dobra šola taka, v kateri se deca neumškovati prav debelo učijo, če ravno poleg neumškovanja Boga, očeta in matere svoje pozabijo. Taka gola neumškutarija v šoli je morija žlahtnega serca in blagega slovenskega duha. Iz takih neumškutarskih šol prirastejo mladi bahači, pa stari berači, perteni kmetiški gospodje, pa slabi orači in gospodarji za jokati. Znajo debelo govoriti, dobrega storiti pa malo. Neso li ravno taki poneumčeni modrovavci prvi podpihovavci in puntarji bili? Jeli tega nemška beseda kriva? Ne daj Bog! Krivo podučevanje v neumščini to dela, ako se za neumščine del drugi veliko potrebnější nauk zamudí, in deci, ki verlo neumško zna, gerdi napuh vsadí, ki zarodi napačnost, gizdost in nepokoršino, ki so rojnice vsake gerdobe in nesreče. Jeli ne pride naj več študiranih kmetov na boben? — Res je, da v naših dneh tudi priprosti kmetič nemške besede potrebuje, in v naših urednijah in pisarnicah težko kaj opravi, če po nemško povedati ne zna, kaj bi rad, dokler je, žalibog, še toliko urednikov, katerih je sram slovenske besede, ter mislijo, da se morajo zavoljo njih vsi Slovenci nemško učiti. Zato imamo šole slovensko-nemške in Berila v dvema jezikom, ter čutimo staro resnico pregovora, ki velí: „Kolikor jezikov znaš, toliko človekov veljaš“. Ali nemšina bodi šolske omike naveržek, ne pa edina modrost. Ravnopravnost tirja pa tudi od Nemcev, kateri na slovenski zemlji živijo, da se učijo jihovi otroci slovenšine. Nemška ošabnost slovenski jezik zaničuje, pa ne modrost. Modri učitelj zatorej skerbi, da se tudi nemška mladež slovenšine nauči v pomešanih šolah. Težek jarm nosijo učitelji, kateri v ednem jeziku učijo; dvakrat težavneje delo pa je, po slovensko in nemško deco šolati, in šolnik, kateri to dobro zna, je dvojne hvale vreden, pa tudi dvojnega plačila . . —

Stan učiteljski je sicer težaven in potiven stan; kdor ga prav spozna, njegovo ceno visoko spoštuje. Moder in priden šolnik človeškemu rodu veliko več koristi, kakor naj slavniši vojskovodja, kateri sovražnike strahuje, ter premaguje kraljestva in užuga varoši. Učitelj v tihem, neznanem kraju dobro sadí in polivaje skerbi za boljše ljudi in boljše čase. Naj si ga ravno svet ne spozna in večidel slabo plačuje, v bukvah večnega življenja se sveti njegovo ime, in med svetniki bo njegovo plačilo. Pa tudi vsem slabim in zanikarnim šolskim učiteljem gorje, po katerih se svet pohujšuje! Bolje bi bilo celino kopati, ali pa derva sekati, kakor naj zlahtneje blago, drago deco slabo učiti in pa divjake rediti. V naj globljejši peklensko brezdno pridejo slabi starši, verh slabih staršev pa zanikarni učniki. Bog nam pomagaj!“

Kar je tukaj povedal po vseh ustih po slovénsko, izpregovoril je bil resnobno vže po nemško l. 1848 v Šent-Andražu v prvem učiteljskem zboru, iz kterega naj vže zarad „Učit. Tov.“ posnamem pričetek z dovtipno opazko p.: „Seid mir gegrüsst, Männer der Schule . . . Meister der Schule möchte ich euch am liebsten nennen; einen schönern, bedeutungsvollern Namen als Schulmeister*) kenne ich nicht. Wer es noch nicht wäre, der möge es werden; — und eben diese unsere ehrenwerthe Versammlung soll ihr Schärfflein redlich beitragen, auf dass jeder aus ihnen Meister seines so hohen — unendlich wichtigen Amtes werde, dessen gute oder schlechte Verwaltung grosse — unberechenbare Folgen für Kirche und Staat, für Zeit und Ewigkeit hat.“

Slomšek kot pedagog.

(Dalje.)

„Malo vredna šola.

Na Dolenjskem so na stari fari že veliko let šolo imeli, pa niso bili šole veseli. Otroci so po malem v šolo hodili, se malo kaj prida naučili, slabega znali pa preveč. Nekateri so po dva ali tri dni v šolo prišli, potem jih pa cel teden ni bilo v šolo. Po zimi so se za pečjo po klopeh valjali, po leti jih je nekoliko paslo, nekoliko se jih je pa potepalo. Niso znali kršanskega nauka, niso vedeli evangelija brati, zapisati še svojega imena ne prav. — Nakatere nemške besede so gonili, brali po nemško po malem, pa niso sami vedeli, kaj. Huje razujzdanih šterkovcev pa bilo ni, kakor so bili šolarji. Po cerkvi so se ob nedeljah suvali in lasali, domá pa starišev ubogali nič. Za dekleta je bila sreča, da jih je malokaj v šolo hodilo. Stari možje so pogosto po opraviu domu gredé skomucali rekoč: „Kaj bo z našo mladino! Dalje ko šolo imamo, hujši otroci so. Poprej, ko še šole nismo imeli, smo jih vsaj domá učili, jih domá strahovali, in vbogali so nas. Kar se na šolo zanašamo, so otroci domá in v šoli za nič; kar se jim očitno vidi.“ „Bog nam pomagaj!“ so djali.

Star fajmošter, veliko let bolehni, umrjejo; o svetem Jurji fara brznega gospoda dobí, in drugo nedeljo po veliki noči jih gospod dekan potrdijo, ter jim posebno zapuščeno šolo priporočijo.

Šola popravljena.

Prvi ponedeljek novi gospod fajmošter v šolo pogledajo. Nekoliko dvajset otrok v šoli najdejo; po fari jih je bilo za šolo pri pol drugo sto. Otroci niso v šoli prav

*) Ein ehrenfester Schulmann einer benachbarten Stadt nannte sich am liebsten Schulmeister. Als ihn Andere darüber scherzweise aufzogen, entgegnete er: „Ja, Schulmeister bin ich, und nicht ein solcher Pfuscher als ihr.“ Er klopfte darnach auf seine Tabakdose, und gab ihnen zu schnupfen (Theol. Zeitschrift 1848 S. 181).

sedeli, ne pravih bukvic imeli; kako kaj pridno v šolo hodijo, se še zapisalo ni. Rečejo brati sveti evangelj od dobrega pastirja; pa slovenskega evangelija še blizo ni bilo. Neki šolar, ki je prvi sedel, je evangelj po nemški za silo prebral. Ko pa otroke pobaraajo, kaj sv. evangelj govori, kaj nas uči; jih otroci debelo gledajo; nobeno jim povedati ne vé po nemško, ne po slovensko. Hudi so bili, pa žalostni tudi.

Tretjo nedeljo po veliki noči so fajmošter od šole pridigo naredili, da je starišem in otrokom po kosteh zagorelo. „Naša šola — so djali — je šola zanikernosti; in bo mati razujzdanega življenja za mlade ljudi. Vi stariši in gospodarji otrok po redi v šolo ne pošiljate, za to se razvadijo potepati; — po tem se otroci v šoli prav zaporedi ne učijo, in se privadijo praznovati. Iz takih šolarjev bojo lenuhi in potepuhi. Ne daj Bog tega! — Očetje! pomagajte mi, da se nam šola popravi. Prva potreba je, da otroke radi v šolo pošiljate. Prisiljena reč ne stori dobrega. — Drugo potrebno je, da jih vsak dan skrbno pošljete, naj se otroci od nas privadijo skrb za šolo imeti. Ako katero zboli, ali v šolo ne more, po sosedovem izročite, zakaj otroka v šolo ni. Pa tudi iz šole se vam bo glas na dom dal, kedar otroka v šolo ne bo. Vedno se vedeti mora, kje so otroci. — Tretje vam bodi priporočeno šolarje domá vse skoz poprašati, kaj so v šoli slišali keršanskega nauka, kaj se je lepega bralo ali pisalo. Po prvem letu šole dajajte otrokom katekizem in pa evangelj brati, ob sabotah in svetih večerih pa litanije glasno moliti, da bote vi in šolarji veselje imeli. Tudi pozvedujte večkrat, kako se šolarji v šoli vedéjo.

Pa tudi v šoli mora biti druga. Prvič se morajo šolarji vsako šolo prebrati, ali so vsi v šoli ali ne? Da pa o pravem času v šolo dojdejo, se bo v šolo zvonilo. — Drugič, šolarji morajo, kar jih je na novo, vsi ob enem začeti, ali že o veliki noči, ali ob vseh Svetnikih. Vsakemu otroku se posebej ne vtegne kazati. — Tretjič, prvenci se začno slovensko učiti; in ko bojo znali že po slovensko gladko brati, se bojo nemške besede prijeli, pa tako, da kar bojo po nemško brali, bodo po slovensko povedali. — Četrtrič se bojo učili lepih molitvic in svetih pesem; recite jim toraj, naj vam jih domá zapojó ali povedó. Petič bojo, kedar premrzlo ne bo, ali pa kake druge zamude, pri sveti maši peli ali pa molili; kedar pa svete maše za šolarje ne bo, pojdejo po šoli v cerkev vsaj ob sredah in sabotah, ter bojo molili litanije in pa po tri očenaše za vas stariše in za svoje dobrotnike. Ponidama tepeno ne bo nobeno; ki pa zasluži, se mu strah mora dati, kar je prav. Nikar se torej ne švarajte, in ne dajte otrokom potuhe. Lepo omiti in čedno počesani morajo otroci v šolo priti, pametni in bogaboječi pa iz šole domú. Prosim vas torej za to, kar je vašega, da storite; obljubim pa tudi, kar je našega, da homo zvesto dopolnili. Roka roko vmije, lice pa obedve“. (Dalje prih.)

Človek,

v pogledu na njegovo telo in dušo s kratkim návodom,
kakó si ohraniti in utrditi zdravje.

(Za šolo in dom sestavil **Janko Leban.**)

(Dalje.)

§. 15.

Rastlinske in mesne jedi; maslo, sir, jajca, sladkarije, sadje.

Najnavadnejša je človeku rastlinska jed, kakor: kruh, zelenjava, stročje, sadje; potem mesnata jed, t. j. meso različnih živalij. Mesnata jed je najredivnejša, pa baš

zato je ne smemo uživati toliko kakor rastlinske. Da jemo samo mesnate jedi, provzročilo bi nam to leno kri in skorbut (kurdej); same rastlinske jedi pa bi nas slabile. Mej najredivnišo rastlinsko jed spada sočivje (grah, fižol, leča), katero se v uživanje jako priporoča. Rastlinska in mesnata jed skupaj namešana, ta je našemu telesu najprikladnejša. Nepremastna in nepremedla govedina najtečnejše in najprebavnejše je meso. Divjačina je premočna, prešičje (svinjsko) meso težko prebavljivo, perutnina je prelehka in suha, ribje meso pa premalo redilno za navadno rabo. Dobro meso spoznaš po teh znakovih: 1. Ono ima majhen, a ne gnjil duh. 2. Ono ima živo rujavo-rudečo barvo ter je na sečni ploskvi belo namramorjeno. 3. Ono mora biti s tolščo prepredeno. 4. Mesnata vlakna morajo biti nežna in sočna, pod prsti nepregroba, a prožna. Pritisnivi jih s prstom, krvna voda lahko teče iz njih. Nevžitno je meso, ki je ikravo ali trihinasto; istotako meso takih živalij, ki so boleale vsled vraničnega prisada, vsled smrkljavosti in kôz. Tudi se je varovati gnjilega mesa! — Ako hočemo, da nam maslo ne bode škodovalo, mora biti sveže (frišno). — Sir pospešuje prebavnost, ako ga zmerno jemo in nij premasten. Varuj se pa žaltavega sira, ker provzročuje mnogo težav. — Jajca, na mehko kuhana in sveža (frišna), lahka in zdrava so jed; na trdo kuhana jajca pa so težka za želodec in toraj škodljiva. Prav važno je vedeti, kako se spozná frišno (sveže) jajce. To se zgodi na sledečih pet načinov: 1. Drži jajce proti luči, ako se ti kaže polno in je beljak še prav svetel, to je sveže. 2. Ako potreseš jajce, ne smeš ničesar slišati; ako pa v njegovi notranjosti plesketá, nij frišno. 3. Pritisneš li oba konca kacega jajca na jezik in občutiš, da je na širšem kraji gorkeje, kakor na tencem, to je jajce še dobro; ako je pa toplina jednaka, nij jajce več dobro. 4. Ako kako jajce na vodi plava, to je gotovo staro. 5. Sveža jajca se potijo pri ognji, stara ne. Vsa navadna jedila se ne smejo preveč osoljevati; tudi ni dobro, če je v njih preveč dišav. — Sladkarije škodujejo zobem in želodcu. — Zrelo sadje pa je prav zdravo, posebno če je zjutraj jemo. Paziti je le, da ne jemo tacega sadja, katero je premočila rosa, slana ali dež.

§. 16.

Kruh, krompir; previdnost pri jedi.

Kruh, ako prihaja od zdravega zrnja, gotovo je ena najredivnejših in cenih jedij. Reženjak (erženi kruh) je najboljši, ječmenjak in ovsenjak sta presuha. Kruh mora biti pravilno enakomerno pečen, ne smemo ga jesti, kadar je presvež (prefrišen). ali celó, kadar je gorak! Tretjina živeža naj je človeku iz dobrega, grobejšega in nakisanega kruha — in ostane zdrav!

Baš tako je bel tenkolupnat krompir zdrav živež, posebno, če ne živimo vsak dan izključljivo le ob njem. Varovati se je pa marogastega, snetivega, doraslega krompirja iz kake temne mokrotne kleti! Glad ali lakot je najboljša zabela živežu, a zmerčnost najboljša ograda zoper bolezni!

Jedila nadrobno prežvekuj; ne požiraj lákotno celih kosov; kajti tako požiranje škoduje želodcu in te stavi v nevarnost, da se zadušiš. Prevroča in premrzla jedila škodujejo okusu, zobem in želodcu. Tudi ne jej po preobilnem pregibanji in posebno ne po kakem hudem dušnem pretresu, n. pr. v jezi. Take neprevidnosti najhitreje provzročujejo kapljo (mrtud).

§. 17.

Kuhinja in kuhinjsko posodje; naše kuharice.

Kuhinja bodi čista in bela; kuhinjsko posodje pa treba umivati in čediti. Ako smo kako posodo rabili, otrebimo od te iste prah, umijmo jo ter z ruto osušimo, predno jo

zopet postavimo na določeno ji mesto. Jedila je treba pripravljati v neškodljivih posodah. Škodljive so bakrene posode, katere niso prav dobro pocinjene (pokositrane), nadalje so škodljive lončarske posode, katere so slabo ali s premnogim svincem položene (postekljene) in slednjič posode od slabega kositra. Najboljše posode so železne, posebno tako zvane „zdravstvene posode“. Nevarno je v mesingastih, bakrenih in kositrenih posodah pripravljati kisle jedi. Te jedi namreč raztopijo baker in svinec, katera raztopnina se z jedmi zmeša in jih — ostrupi. Tudi druge posode, v koje devamo jedi, morajo se radi tega hraniti prav snažno!

Pri tem ne bo odveč, spregovoriti nekaj besed o naših kuharicah, oziroma o naših hišnih gospodinjah. Od kuhinje je velikokrat zavisno naše zdravje; kajti slabo pripravljene, na pol surove jedi škodujejo našemu zdravju. Dobra kuharica ali hišna gospodinja pripravlja iz priprostih cenih stvari dobro in zdravo jed, mej tem ko v kuhinji ne vešča fine in drage reči pri njihovem pripravljanju pokvari, ali jih vsaj tako pripravlja, da nam škodujejo zdravju. Iz povedanega je razvidno, da dobra kuharica je pospeševalateljica našega zdravja in blagostanja! Ali kako li skrbijo nekaterniki dandanes pri odgoji svojih hčerá, bodočih gospodinj? Bože mili, človeka tožnost obdaja, motrečega dandanašnje to odgojo! Deklice iz boljših hiš blebetale ti bodo „francoski“, igrale spretno na klavir in védi ga Bog, kaj še vse; a postavi jih k ognjišču, daj jim kuhalnico v roko, videl boš, niti „močnika“ niti „polente“ ti ne znajo skuhati! In v menj premožnih kmetskih hišah tudi nij gledé kuharije mnogo na boljšem! Skrajni čas bi užé bil, da bi prišli do spoznanja, da je treba naše hčeri odgojevati za to, za kar so odločene, namreč, da bodo pridne gospodinje. Učenost pustite moškim, a ženskam dajte kuhalnico in šivanko v roko!

§. 18.

Pijače; voda.

Pijemo zato, da si gasimo žejo in da jedi bolje prebavljamo. Mej pijačami so najnavadnejše: voda, vino, pivo, žganje, medica, kava, čaj, mleko. Hladna voda je prav za prav edina človeku prikladna pijača. Vse druge gasijo žejo le trenutno in ne ugajajo človeškemu zdravju. Piti nam je pa le dobro vodo. Dobra pitna voda je čista, brez barve in brez duha ter okrepujoča; ona ne sme imeti v sebi preveč mineralnih sestavin ($\frac{1}{2}$ g. na 1 liter). V njej ne smejo biti niti živalske niti rastlinske snovi. Voda s takimi snovmi ti v kozarci ali steklenki od belega stekla po nekoliko dneh naredí pisano goščo ali vsaj neprijetno diši. Sveža studenčnica ima navadno toplino od 10 — 15° Celzijusovih. Pokvarjeno vodo sicer lahko sčistimo, ako je vlijemo na pesek in na debelo zdrobljeno oglje, da skozi prekapa. Nikakor ne pij gnjile in močvirnate vode! Časih pa „sila kola lomi“; če torej slabo vodo moraš piti, pomešaj jo z jesihom. Človek naj — če tudi nij žejen — vsaj še enkrat toliko pije, kolikor jé. Voda provzročuje, da nas ne zapira, ona nam redči kri ter jo dela tekočo. Mnogo premikanje človeka užreja; a potem pa pijmo previdno! Dobro je malo, pa večkrat piti!

§. 19.

Vino, pivo, medica, žganje, kava, čaj.

Vino, ako je zmerno pijemo, navlasti če je staro in čisto, pospešuje krvni obtok, poživlja živce, ter pomaga želodcu prebavljati; torej je zdrava pijača. Ako ga pa preveč pijemo, pokvari nam želodec in provzročuje še druge nadloge. Zdrav odrašen človek lahko spije do pol litra vina navadne (7% alkohola) moči o poldne in baš toliko zvečer.

Nij pa res, da vino želodec ogreva, ali da pri otrocih gliste zatira. Na prazni želodec vino piti, škoduje; pijmo je le pri obedih, zato, da nam želodec bolje premelje zavžita jedila. Varuj se pijačevanja; kajti ono ti ugonobi dušo in telo ter te polagoma spravi ob premoženje! — Dobro pivo, zmerno pito, nij škodljivo, pospešuje prebavo in redi; silno škodljivo pa je slabo pivo. Dobro pivo je 1. čisto in prozorno, da lahko spoznamo reči, ki so za kozarcem. 2. Ono mora biti izvirelo in mora svetiti se; ne sme biti neprijetnega ali celó kislatega okusa. 3. Ono mora duh vedriti in človeka pokrepčevati. 4. Ono ne sme napravljati na dnu kozarca gošče, če tudi delj časa stoji. 5. Ono mora imeti dobre in goste pene kakor mleko; a te pene ne smejo hitro izginiti, nego dolgo časa morajo obstati na poveršji in se tudi prijeti kozarčevih sten. Tudi medica*) ne ugaja človeškemu zdravju; kajti preveč draži živce in želodec. — Kaj hočemo povedati o žganji? Žganje je strupena pijača, ako je piješ prepogostoma in v znatnej meri. Sè žganjem si je užé marsikedo zapravlil zdravje, poštenje, pamet, čednost in premoženje! Kolikor manj žganjarij bodemo imeli, toliko bolje za nas! Odraslemu človeku vender ne škodi požirek dobrega žganja, ako mora v silnem mrazu prebiti; tudi lahko vzame požirek te pijače, ako mora jesti maščobne neprebavne jedi. Drugače se pa žganja varuj, da se mu preveč ne privadiš in ti žganjepitje ne postane strast! — Kava in čaj tudi niji zdravi pijači. Rabimo ji lahko le kakor zdravilo zoper želodečni krč, zoper koliko, riganje, glavobol in zoper drisko. Po velikih pojedinah ti ne bo škodovala čašica črne kave, ker pomaga želodcu prebaviti v preobilej meri zavžite jedi. Sicer pa kavo — ako si jej vaje — pomešaj vselej z obilim mlekom, ako hočeš, da ti ne bo škodovala. Ne pij pa nikoli vrele kave, ker provzročuje želodečni krč, moti prebavo in napravlja želodečne vredi!

(Dalje prih.)

D o p i s i.

Iz Lokve. Književno naznanilo. Cenjenim gg. tovarišem naznanjam, da mi je ostalo še nekoliko iztisov „**Pobožnih vzdihov**“, latinske maše za sopran, alt, tenor in bas z dodanim spremljevanjem na orglah (vglasbil pokojni moj brat, c. kr. učitelj Avgust Armin Leban), katere samo gg. učiteljem prodajem po znižani ceni, namreč po **60 kr.** iztis (s poštino vred). — Ob enem javim, da imam še precej iztisov »Skladeb II. zvezek« istega skladatelja, koje oddajem po **40 kr.** iztis.

V Lokvi (Corgnale via Divača, Küstenland).

Janko Leban,
učitelj (Gradimir).

Iz Selc na Gorenjskem. Tožbe ljudskega učitelja na deželi. Premišljeva je nekatere šolske postave in ukaze, vidi se mnogokrat, da je marsikaj na papirji, ki se ne izpolnjuje. Poglejmo n. pr. postavo s 19. julija 1875. l., katera obsega določbe o ustanovitvi in zidanji novih šol. Če premislim teorijo one postave in prakso o izvršitvi, vselej mislim, kaj je ironija, in zdí se mi, da bi mi v takih mislih ne bilo težko odgovarjati. Koliko šol ima še svoje učne sobe v starih skoro na pol razpadlih mežnarjih! Sploh se na kmetih rado govori: »za šolo je hiša dobra, saj so otroci le malo časa v šoli; za učitelja pa, kaj učitelj! Zadovoljen naj bo, da ga sploh imamo; če ni za-nj pa naj gre!« Slabi šolski prostori so zares prava mučilnica za otroke, učitelja pa spravijo v prezgodnji grob. Kdo bi se čudil, če se otroci take šole bojé, ter so pozneje, ko odrastejo, šoli nekako sovražni, ker šola jim ni bil prijeten, temuč zoperen kraj. Kaj pa učitelj, katerega je osoda zanesla v tako šolo? Učitelj mora požirati naj slabši zrak, ker ostati mora spredaj na zvišenem prostoru. Za nameček pa mora še 5—6 ur na dan govoriti in to v vzduhu, ki je gotovo več ko enkrat vso kri okoli 80—100 učencem čistil in ogreval. Zastoj se ne zahteva od učitelja, da mora biti trdnega zdravja in čvrste postave. Pri

*) Medica je alkoholična pijača, katera se pripravlja iz medu in dišavin s tem, da te reči pustimo zavreti. Medica je navadna na Angleškem in po vzhodnih slovanskih deželah. Pis.

vsem trudu in naporu pa žanje za plačilo čestokrat — nehvaležnost. Komu pride na um učitelja v takih okoliščinah zavidati? Pač dobijo se, še celó omikani gospodje so, ki se jim zdí, da je učitelj za par ur poučevanja, predobro plačan. V slabih in prenapolnjenih šolskih izbah tudi povoljni vspeh zaostaja.

Otroci od hoje telesno utrjeni, kaj kmalo tudi duševno onemorejo v slabem spridenem zraku. Nasledek temu je, da ali otroci pospé, ali pa postanejo nenavadno nemirni. Iz zdravstvenih kakor tudi pedagogičnih ozirov bi bilo umestno tako šolo prej ko prej nadomestiti s poslopji vrednimi imena »učilnica«. — Poglejmo še postavo z 9. marca 1879. l. §. 18, kako se izpolnuje. Postava velí: »Na podlogi, od okrajnega šolskega sveta, odobrenega proračuna, naj srenjski predstojniki potrebno vsoto, v pokritje stroškov, krajnemu šolskemu svétu pravočasno oddajo; in to v štirih predštevnihih obrokih.« Vprašamo pa: Koliko krajnih šolskih svétov je, ki se za to brigajo? Naj učitelj napravi sto proračunov, napravi se le malo kje kaj, občinsko predstojništvo šolskemu svétu ne izročí odobrene vsote. Pisatelju teh vrstic se je pripetilo, da je moral k srenjskemu predstojniku poslati po krede, in dobil jo je 2 (reci: dva) kosa za 2 kr. Ako učitelj zahtevano vsoto hoče iztirjati, in če se sklicuje na postavo, odgovarja se mu, da ni, da bi vse postavne tako na tanko izpolnovele. Tudi je določba, ki velí, da naj ubogim učencem, ako nimajo obleke, ter vsled tega zanemarjajo šolski pouk, taista občina napravlja. Rad bi vedel, kje se ta določba izpolnuje. Razun teh nedostatkov pa naj omenim še enega! Kateri učitelj nima učencev, ki pridejo brez vsakoršne priprave v šolo? Ubogim učencem se šolske knjige in šolska priprava brezplačno daje. Slavno društvo »Národna Šola« skrbi, da ubožni učenci vsa učila kolikor moč cenó ali pa še celó brezplačno dobivajo. Kakor pa je to društvo tudi delavno in nesebično požrtvovalno, vender ne more vsemu kaj, zlasti ker mu primanjkuje podpornikov in ker se ubogi učenci vedno množijo. Nevoljen pa je človek, ako otrok premožnih starišev ne prinese potrebnih učil s seboj v šolo. Stariši videč, da ubogi otroci dobijo učila brezplačno, mislijo potem, da je mora učitelj vsakemu učencu dajati. Dobro bi bilo, da bi bila za take stariše postava, vsled katere bi morali z davki vred tudi za šolska učila plačevati. Učitelj bi takim otrokom dajal vse potrebne šolske priprave ter bi zaznamoval, koliko in komu je kaj dal. Zaznamek bi konec leta poslal okrajnemu šolskemu svétu, da bi učitelju za izdano blagó denar povrnil. Pisanje bi se vé zarad tega nekoliko narastlo, a šolski pouk bi ložeje napredoval. Vem, da se take in enake neprilike ne nahajajo povsod, a kjer so, gotovo vsak učitelj želí, da bi se preje tem boljše odpravile. *M. Bregant.*

Od Nekod. Kaj potem? Neukretnost otroška pri pisanji v elementarnem razredu je, kakor poznato, jako velika. Izdatno olajša posel izvrstni učni pripomoček. Do sedaj se nam pač nij bilo pritožiti v tem sméru, kajti učila, koja nam sedaj služijo pri pouku v prvem razredu, so jako spretna, pripomoči otroku do lepe pisave in kar je pri tej najvažnejše, do lepe leže. Ravno zadnjo so nam podpirali zvezki s povprečnicami. Na tacih zvezkih je bilo kmalo možno tolmačiti učencu, kaka naj bode leža črk, in kakó da naj drží držalo. Ko je deček na tablico pisal, je močno pritiskal, kar za papir nij in tudi črtalnika nij pravilno držal, če si mu tudi popravljaj in kazal — vedno je gorenji konec črtalnika obrnjen proti desni strani.

Zató dela učitelju preid s tablice na zvezek dosta preglavice. Na zgoraj omenjenih zvezkih je pa to veliko lažje. Kazal si mu povprečnice in kmalo je pravo zadel.

Preidemo sedaj na računstvo, takoj vidimo, da se nam tudi tukaj ni pritožiti. — Učenec je pisal število za številom in sicer jedno pod drugo v »okenca«. Na ta način se v tem predmetu v malem času prav lahko doseže primerno lep vspeh. Učitelju je lahko pregledati naloge, kar bi mu drugače ne bilo mogoče, ker bi mu učenec vse zmedeno spisano prinesel. Učenec se vadi s takim pisanjem reda in si pridobiva estetični okus.

Ravno omenjena učila pa škodujó očém učencev, kakor je poročal c. kr. najvišji zdravstveni svét, kar je napotilo naučnega ministra, da je z ukazi s 23. julija 1885. l. št. 11853, s 7. dec. 1885. l. št. 16337 in z 19. dec. 1885. l. št. 23017 ta učila šolam s početkom šolskega leta 1886/7. prepovedal.

Še imamo čas premišljevatí, kakó bi nadomestili ovi učili. Dobro bi bilo, da bi se oglasili gg. tovariši in kar bi se najboljšim pripoznalo to bi se naročilo in poslalo višji oblasti v potrdilo. Kolikor sem jaz premočeval, nisem našel nadomestila zvezkom s povprečnicami.

Številnice bi si pa morebiti tako priredili, da bi bile črte na jednake dele razdeljene ali pa bi bile pikčaste, kakor risanke. Le na ta način bi se kaj pomagalo pri neredni pisavi otroški. — Toliko v preudarek!

Z Ježice pri Ljubljani. V nedeljo v 7. dan t. m. so nekateri prijatelji ljudske šole v hiši domoljubnega gosp. Tavčarja pri Črnuškem mostu napravili tombolo na korist ljudskima šolama na Ježici in na Črnučah in na korist »Národne Šole«. Zbralo se je tu mnogo kmetskih pa tudi gospodskih udeležnikov, kateri so ljudski šoli zdatno podporo naklonili. Hvala bodi za to tedaj osnoviteljem in udeležnikom!

Iz Ljubljane. Iz seje c. k. deželnega šolskega sveta v 28. dan januarja t. l. Sklene se: 1) vzprejemnim preizkušnjam za I. razred srednje šole se določita dva roka. Prvi bode 15. in 16. in če treba tudi 17. julija; drugi pa v začetku šolskega leta 16. in 17. in če treba tudi 18. septembra. Pri vsakem roku se vzprejem za trdno določi. Ponovljati se vzprejemna preizkušnja nikjer na nobeni šoli ne sme. 2) Ponovljivne (zboljšavne) preizkušnje bodo od 16. do 18. dné septembra, v katerih dnéh se ne bode poučevalo. Maša k sv. Duhu bode 17., ali 18. septembra. Redno poučevanje začénjalo se bode v 19. dan septembra. 3) Ustne zrelostne preizkušnje bodo na Ljubljanski gimnaziji navadno zadnjih osem dni šolskega leta. V dan popred bode pouk nehal, in spričevala se bodo razdelila. 4) Pismene zrelostne preizkušnje bodo dopoldne od 8. do 12., popoldne od 3. do 7. ure; izid preizkušenj bode se precej užé opoldne in zvečer naznanjal. — G. deželni šolski nadzornik bere poročilo o ljudskem šolstvu na Kranjskem v šolskem letu 1884/85., katero se ima poslati slavnemu c. k. ministerstvu za bogočastje in uk. — Upravajo se nekatere pritožbe okrajnih šolskih svetov. — Oddá se II. uč. služba v Mengešu in III. v Škofji Loki (glej »Premene pri učiteljstvu« v zadnjem l. »Uč. Tov.«). — Reši se več pritožeb o kaznih za šolske zamude in prošenj za nagrade in podpore.

— Preizkušnje učiteljske sposobnosti za splošne ljudske in meščanske ljudske šole bodo v Ljubljani pri izpraševalni komisiji v 5. dan aprila t. l. in naslednje dneve. Kandidati in kandidatnje, ki hočejo priti k tem preizkušnjam, naj v smislu ministerskega ukaza z 8. jan. 1883. l., št. 10618 (k izvrš. post. z 2. maja 1883. l.) svoje prošnje pošiljajo pótom svojega šolskega voditeljstva dotičnemu c. k. okrajnemu šolskemu svétu o pravem času takó, da jih bodo potem okrajna šolska oblastva mogla vsaj do 25. marca t. l. izročiti izpraševalni komisiji. Kandidatje in kandidatnje bode izpraševalna komisija potem s posebnimi odloki sklicevala.

— Slavnoznani rodoljub in ljubljeneec mladine gosp. Jan. Lego v Pragi je »Slovenskemu učiteljskemu društvu« v Ljubljani daroval in poslal lepo vrsto zanimljivih šolskih in drugih poučnih knjig v češkem jeziku; gosp. Švastalov, vrli češki učitelj, pa je našemu društvu tudi poslal dekadni računski stroj, ki ga je izumil ter tudi popisal, kako se rabi pri poučevanju. Obema čestitema darilecema se za ta lepa darova priserčno zahvaljuje

odbor.

— Znanstveno-zabavni večeri »Slovenskega učiteljskega društva« se letos posebno odlikujejo z izvrstnimi in zanimljivimi programi. V sredo v 10. dan t. m. je bil zabavni večer posvečen na slavo Vodnikovemu spominu, kjer se je mej drugimi izbranimi točkami tudi v mešanem zboru izvrstno pel »Venec Vodnikovih pesem« (Foersterjev), kateri se je moral ponovljati. Zbralo se je nad 40 udeležnikov — učiteljev, učiteljic, profesorjev srednjih šol in drugih veljavnih vpljanih gostov. »Slovenski učitelj gre na dan!«

Razpis učiteljske službe.

Na Kranjskem. Na čveterorazredni ljudski šoli v Radovljici s 500 gl. letne plače za trdno, ali za časno. Prošnje do 20. febr. t. l.

Premene pri učiteljstvu.

Na Kranjskem. G. Fran Marolt, učitelj v Mengešu, je šel v Blagovico in g. Fran Lusner iz Poljan v Voklo. — G. Luka Kavalarič, zač. učitelj v Ljubnem, pride na Breznico (v Radovljiškem okraji). — Gospč. Kristina Železnik, učiteljica v Dragatušu, se je službi odpovedala.

Na Primorskem. Gosp. Janko Leban, učitelj v Lokvi (Corgnale), pride v Avber. — G. Anton Pakiž, učitelj v Škocijanu, imenovan je za nadučit. na dvorazrednici v Lokvi (Corgnale); II. učiteljsko mesto tu zavzema potjena ljubljanska pripravnica gospdč. Parma. — G. Albin Štrekelj, pomožni učitelj v Sezani, postal je začasni učitelj v Škocijanu, a v Sezano pride g. Sivec iz Avbera. Definitivno so namešteni gg. Ivan Bano, učitelj v Divači, Janko Strukelj, učit. na Barki, Ant. Korsič, učit. v Štijaču in Ivan Berginc, učit. v Rodiku.